

Mellanstationsapparaten

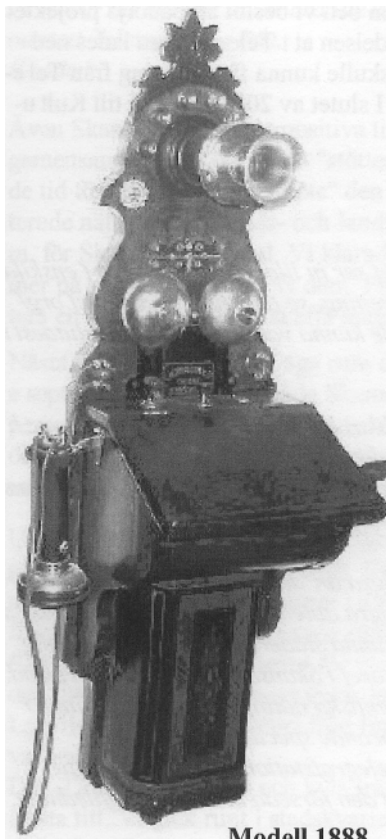
Först långt senare förstod jag vad min mamma egentligen berättade för mig. Hon växte upp på en större bondgård i Näs by i Anudsjö socken mitt ute på den mellannorrländska landsbygden. På grund av att hon föddes näst sist i en barnaskara på tolv telningar fick hon för avlastnings skull tillbringa sina uppväxtår hos sin mors fyra syskon, som ogifta blivit kvar i fädernesgården. Bakom boningshuset bredde sommartid en gul böljande kornåker ut sig innan den täta mörkgröna granskogen tog vid. I en liten stuga något längre in i skogen bodde familjen Thelin. Dessa båda fastigheter delade på en telefonlinje. Det ringde i båda telefonerna när växeln kallade, en signal till syskonen Olsson och två ”ringningar” när Thelins hade ett väntande samtal. I mina unga öron lät detta mycket pittoreskt. Självt var man ju uppväxt med den grå Dialogens otvetydiga trygghet. Ringde det så lyfte man luren, det var aldrig någon tvekan huruvida samtalet var till oss eller inte.

Naturligtvis var det en mellanstationsapparat som hängde där på väggen i det Olssonska hemmet. Troligen en AC 141:a, då denna apparat var speciellt lämplig för ändamålet. Självklart var flerapparatlinjer ett praktiskt och kostnadseffektivt sätt för små självständiga telefonföreningar att ansluta mindre grupper av avlägset boende abonnenter. Man drar sig till minnes de fotografier man sett föreställande landsvägssträckningar kantade av till bristningsgränsen blanktrådsfyllda stolplinjer och kan lätt förstå poängen med att använda samma par till flera abonnenter.

Nu var nog detta inte den mest typiska applikationen utan oftast satt nog mellanstationsapparaten i tex. en affär där man sedan hade en ändstationsapparat ute på lagret. På så sätt fungerade utrustningen både som lokal och rikstelefon. Mellanstationsapparaten eller ”Telefonapparat för mellanstation” omnämns i skrift första gången i Öfveringengörens berättelser från år 1882. Där beskrivs funktionen och visas för den vetgirige ett schema föreställande en sk. ”Kista” i just detta utförande. I ”Nyströms Telefoni” från 1885 kan man ingående ta del av uppbyggnaden av apparaterna och där görs även en jämförelse med de små väggväxlar som i stort sett har samma funktion. Den största skillnaden på att använda en väggväxel kopplad till en vanlig telefon eller en mellanst.app. var att i kopplingsexemplet med väggväxeln saknas fördelen man får av ”klykfunktionen”. Växeln kunde lätt glömmas kvar i fel läge med påföljd att den eller de telefoner som låg efter på linjen blev bortstängda. Detta omak slapp man vid användandet av den speciella mellanstationsapparaten. När man väl hängt tillbaka hörtelefonen eller senare mikrotelefonen var linjen öppen till efterliggande apparater oavsett i vilket läge omkopplaren lämnades.

”Kista”

Modell 1888

I Ericssons produktkataloger hittar man en apparat i mellanstationsutförande första gången i 1888 års katalog.

Från 1897 kan man i katalogerna se ”Comonwelth-apparaten” (bred batterilåda) med omkastare för flerlinjekoppling. Med tiden kommer centralbatteriapparaterna, även dessa tillverkades i mellanstationsutförande. De var naturligtvis utrustade med växelströmsklocka för utifrån kommande samtal, för att sedan kunna alstra växelström till den interna ringsignaleringen utrustades apparaterna även med vevinduktor.

Ofta förseddes även telefonerna med en sk. ”blänkare” dvs. ett litet öga som skiftade från svart till en svart-vit stjärna om linjen var upptagen. Detta för att man inte skulle bryta ett pågående samtal. Det var bara att snällt vänta tills linjen var ledig. Även i AT-telefonerna löstes den lokala signaleringen på samma sätt, AT på den externa delen och LB för internkommunikation med vevinduktorer på respektive apparat. Det där med LB är väl föresten en sanning med modifikation, tekniken var den samma både internt och externt men internkommunikationen strömförsörjdes via lokala batterier. Naturligtvis fungerade det att ringa externt från både huvud och sidoapparaterna.

BC311 1925

När man kommer en bit in på 1900-talet delas mellanstationsapparaterna upp i två huvud grupper beroende på funktion. Dels kommer apparater som fungerar som de små väggväxlar vilka tidigare nämnts, med andra ord kan man med dessa apparater ”stänga av” till telefonen kopplade anknötningar. Exempel på några av dessa apparater är AB 114 och BC 311. Den andra huvudgruppen har kvar mellanstationens ursprungliga funktion dvs. vidarekoppling så fort apparaten ej används. Ett exempel på denna typ är AC 141.

Därav mitt tidigare antagande att det under min mors uppväxtår bör ha varit just en AC 141:a som hängde på väggen i det Olssonska hemmet. Även tidsmässigt bör det stämma, troligen någon gång i slutet av 20-talet eller början av 30-talet.

I sammanhanget skall väl rimligen även nämnas Chef - sekreterarapparaterna som kom i början av 50-talet. Först något år i 330:ans skal då benämnda BC 466-467, sedan med ett modernare yttre då som BC 566-567. De var utrustade med en inbyggd likströmsklocka för internsignalering och en väggklocka av växelströmstyp för utifrån kommande samtal. Vevinduktorn var med andra ord borta och ersatt med en tryckknapp.

Vad det gäller symbolen för min barndoms trygghet ”Dialogen”, togs den aldrig fram i detta utförande, där utrustades apparaterna i stället med ett underställ, nästan som på de gamla väggväxlarnas tid. När sedan Diavoxen kommer tillverkas den även i en Chef – sekreterarversion. Och omnämmandet av Diavoxen i detta utförande får avrunda tidsresan längst mellanstationsapparaternas inte alltid helt spikraka väg. En väg som i stort sett är lika lång som själva telefonens, dom fanns med redan mycket tidigt.

// Gunnar Modig